

MATERIAŁY I STUDIA

Zeszyt nr 222

Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami płatniczymi innych krajów Unii Europejskiej

Agnieszka Świerdza

Warszawa, wrzesień 2007 r.

Projekt graficzny:

Oliwka s.c.

Skład i druk:

Drukarnia NBP

Wydął:

Narodowy Bank Polski
Departament Komunikacji Społecznej
00-919 Warszawa, ul. Świętokrzyska 11/21
tel. 022 653 23 35, fax 022 653 13 21

© Copyright Narodowy Bank Polski, 2007

Materiały i Studia rozprowadzane bezpłatnie.

Dostępne są również na stronie internetowej NBP: <http://www.nbp.pl>

Spis treści

Streszczenie	6
Wstęp	7
Wyjaśnienia metodologiczne	8
1. Systemy rozliczeniowe	9
1.1. Systemy RTGS	9
1.2. Systemy płatności detalicznych	9
2. Dostępność instytucji świadczących usługi płatnicze	13
2.1. Liczba placówek oferujących usługi płatnicze	13
3. Infrastruktura obrotu bezgotówkowego	16
3.1. Liczba rachunków bankowych	16
3.2. Liczba bankomatów	18
3.3. Liczba terminali POS	19
4. Instrumenty obrotu bezgotówkowego	21
4.1. Liczba kart płatniczych	21
4.2. Liczba transakcji kartami	24
4.3. Wykorzystanie innych instrumentów bezgotówkowych	25
4.3.1. <i>Transakcje dokonywane za pomocą polecenia przelewu</i>	25
4.3.2. <i>Transakcje dokonywane za pomocą polecenia zapłaty</i>	26
4.4. Transakcje dokonywane za pomocą wszystkich bezgotówkowych instrumentów płatniczych	27
4.5. Udział poszczególnych instrumentów bezgotówkowych w obrocie bezgotówkowym	28
4.6. Relacje pomiędzy poziomem dochodu a transakcjami bezgotówkowymi	31
5. Podsumowanie	32
6. Bibliografia	33

Spis wykresów i tabel

Wykres 1 Liczba placówek bankowych oferujących usługi płatnicze, przypadających na milion mieszkańców w 2004 r.	13
Wykres 2 Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze na milion mieszkańców (w latach 2000–2004)	15
Wykres 3 Liczba rachunków bankowych na milion mieszkańców w 2004 r.	16
Wykres 4 Liczba rachunków bankowych na milion mieszkańców w latach 2000–2004	17
Wykres 5 Liczba bankomatów na milion mieszkańców w latach 2000–2004	18
Wykres 6 Liczba bankomatów na milion mieszkańców w 2004 r.	18
Wykres 7 Liczba terminali POS na milion mieszkańców w 2004 r.	19
Wykres 8 Liczba terminali POS na milion mieszkańców w latach 2000–2004	20
Wykres 9 Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca w 2004 r.	21
Wykres 10 Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca w latach 2000–2004	23
Wykres 11 Średnia liczba transakcji kartami płatniczymi przypadająca na 1 mieszkańca w 2004 r. (poza kartami przedpłaconymi, tzw. elektroniczną portmonetką)	24
Wykres 12 Średnia liczba transakcji kartami płatniczymi przypadająca na 1 mieszkańca w latach 2000–2004 (poza kartami przedpłaconymi, tzw. elektroniczną portmonetką)	24
Wykres 13 Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na 1 mieszkańca w 2004 r.	25
Wykres 14 Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na 1 mieszkańca w latach 2000–2004	26
Wykres 15 Liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na 1 mieszkańca w 2004 r.	26
Wykres 16 Liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na 1 mieszkańca w latach 2000–2004	27
Wykres 17 Liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych na 1 mieszkańca w latach 2000–2004	27
Wykres 18 Liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych na 1 mieszkańca w 2004 r.	28

Wykres 19 Udział procentowy poszczególnych bezgotówkowych instrumentów płatniczych w transakcjach ogółem w 2004 r.	29
Wykres 20 Relacje pomiędzy liczbą transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych na 1 mieszkańca w stosunku do PKB na 1 mieszkańca w 2004 r.	31
Tabela 1 Systemy RTGS w krajach Unii Europejskiej w 2005 r.	10
Tabela 2 Systemy płatności w izbach rozliczeniowych w krajach Unii Europejskiej w 2005 r.	11
Tabela 3 Liczba transakcji bezgotówkowych w latach 1999–2004.	30
Tabela 4 Wartość transakcji bezgotówkowych w latach 1999–2004 (w mln zł).	30

Streszczenie

Poszczególne kraje Unii Europejskiej przyjęły odmienne rozwiązania w zakresie systemów płatniczych. Różnice te są widoczne zarówno pod względem stopnia rozwoju infrastruktury płatniczej, jak i wykorzystania instrumentów płatniczych.

Wpływ mają tutaj czynniki związane z ogólnym rozwojem poszczególnych krajów, a także czynniki specyficzne dla danego kraju, w tym czynniki kulturowe oddziałujące m.in. na wykorzystanie instrumentów płatniczych, czy rozwój obrotu bezgotówkowego.

Publikacja ma na celu porównanie wybranych elementów polskiej infrastruktury płatniczej z innymi krajami Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: system płatniczy, systemy detaliczne, systemy wysokokwotowe, infrastruktura płatnicza, instrumenty płatnicze, obrót bezgotówkowy, karty płatnicze, polecenie przelewu, polecenie zapłaty.

Wstęp

Głównym celem niniejszej pracy jest porównanie wybranych parametrów z kilku najważniejszych obszarów systemów płatniczych w krajach Unii Europejskiej. Porównania dokonano na podstawie wskaźników ogólnych, odnoszących się do infrastruktury systemu płatniczego (systemy RTGS, izby rozliczeniowe) oraz wskaźników bardziej szczegółowych, związanych z dostępnością instytucji świadczących usługi rozliczeniowe dla ludności, poziomem obrotu bezgotówkowego (liczba placówek oferujących usługi płatnicze, liczba rachunków bankowych). Zbadano również wykorzystanie podstawowych bezgotówkowych instrumentów płatniczych (bankomaty, terminale POS, karty płatnicze, czeki, polecenie przelewu, polecenie zapłaty).

Aby zanalizować wybrane parametry, Polska została przedstawiona na tle krajów Unii Europejskiej (najczęściej w odniesieniu do liczby mieszkańców) na podstawie dostępnych danych (tj. danych za 2004 r.) oraz tendencji rozwojowych na tle średniej dla krajów ze strefy euro i całej Unii Europejskiej.

Analizę zawartą w niniejszym materiale przedstawiono na podstawie:

- a) danych za 2004 r., opublikowanych przez Europejski Bank Centralny w marcu 2006 r. w raporcie pt. *Blue Book, Payment and Securities Settlement Systems in the European Union and in the Acceding Countries, Addendum Incorporating 2004 Data*;
- b) danych za 2003 r. – w przypadku pierwszych piętnastu krajów Unii Europejskiej, opublikowanych w lipcu 2005 r. w raporcie pt. *Payment and Securities Settlement Systems in the European Union, Addendum Incorporating 2003 Figures* oraz w przypadku nowych krajów Unii Europejskiej opublikowanych w lutym 2005 r. w raporcie pt. *Payment and Securities Settlement Systems in the Accession Countries, Addendum Incorporating 2003 Figures*.

Informacje te uzupełniono w tekście o kolejne, bardziej aktualne dane z innych źródeł.

Wyjaśnienia metodologiczne

Dane są przedstawione w postaci wykresów, które obrazują poszczególne parametry. W miarę możliwości przedstawiono również wykresy obrazujące tendencje rozwojowe w tym zakresie w wybranych krajach występujące w ostatnich latach.

Pierwszy typ wykresów obejmuje dane za 2004 r., które odnoszą się do wszystkich krajów Unii Europejskiej. Kolorem bladozielonym zaznaczone są kraje UE należące do strefy euro, kolorem ciemnozielonym – trzy kraje spośród „piętnastki” nienależące do strefy euro, tj. Dania, Szwecja i Wielka Brytania, kolorem jasnozielonym – nowe kraje członkowskie UE. Jako punkt odniesienia został również uwzględniony średni poziom dla 12 krajów strefy euro oraz dla wszystkich 25 krajów członkowskich Unii Europejskiej.

Drugi typ wykresów obrazuje tendencje rozwojowe występujące w analizowanym zakresie na przestrzeni kilku lat. Aby uprościć wykres, trend w danym zakresie jest przedstawiony dla trzech obszarów: Polski, średniej dla krajów strefy euro (SE) oraz średniej dla całej Unii Europejskiej (UE).

Takie zilustrowanie poszczególnych parametrów ma na celu przedstawienie sytuacji Polski w 2004 r. na tle innych krajów należących do Unii Europejskiej oraz wskazanie i porównanie kierunków rozwoju, które występują w polskiej infrastrukturze płatniczej w ostatnich latach.

1

Systemy rozliczeniowe

1

Polska, już od wielu lat, ma wysoko rozwiniętą infrastrukturę systemu płatniczego zarówno pod względem systemów wysokokwotowych (system SORBNET prowadzony przez NBP), jak i detalicznych (system ELIXIR prowadzony przez Krajową Izbę Rozliczeniową SA). Tym samym zapewnia efektywną i bezpieczną obsługę obu rodzajów płatności w złotych. Zakres usług dla sektora bankowego został poszerzony w 2005 r. przez dwa nowe systemy płatności dla rozliczania transakcji nominowanych w euro (krajowych i transgranicznych): system SORBNET – EURO, obsługujący głównie płatności wysokokwotowe (międzybankowe i klientowskie) oraz system EuroELIXIR, zapewniający tańsze i szybsze niż dotychczas rozliczanie detalicznych płatności w euro.

1.1. Systemy RTGS

Polska dysponuje dwoma systemami RTGS, tj. systemami rozrachunku brutto w czasie rzeczywistym, zarówno w walucie polskiej, jak i w euro. System SORBNET – EURO umożliwia rozliczanie krajowych płatności wysokokwotowych w euro na zasadach analogicznych do systemu SORBNET, rozliczającego płatności w złotych. System SORBNET – EURO jest częścią systemu TARGET oraz umożliwia, poprzez system RTGS (BIREL), prowadzony przez Bank Włoch, przekazywanie płatności do systemu TARGET, zapewniając obsługę płatności transgranicznych w czasie rzeczywistym pomiędzy bankami polskimi a bankami z krajów Unii Europejskiej.

W Polsce wysoka efektywność oraz szybkość rozrachunku pomiędzy bankami są zapewnione dzięki modelowi szerokiego dostępu banków do systemu SORBNET. Podobnie jest w przypadku systemu SORBNET – EURO, który ma mniej uczestników (według stanu na 31 maja 2006 r. – NBP, 37 banków, Krajowa Izba Rozliczeniowa SA oraz Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych SA), ponieważ mniej banków prowadzi rozliczenia walutowe, a część korzysta z pośrednictwa banków zagranicznych – swoich właścicieli. Według stanu na 31 maja 2006 r., uczestnikami bezpośrednimi systemu SORBNET były 54 banki, Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych SA oraz Krajowa Izba Rozliczeniowa SA. Banki spółdzielcze, których w Polsce jest kilkaset, w celach rozrachunku korzystają z pośrednictwa kilku banków zrzeszających, tak więc mogą być w tym przypadku traktowane jako oddziały ww. banków.

Oznacza to, że istniejący w Polsce szeroki dostęp do rozrachunku w czasie rzeczywistym przyczynia się do szybkości rozrachunku pomiędzy bankami, a przez to również do sprawności całego systemu płatniczego. Tym samym polski system wyróżnia się pozytywnie na tle tych systemów płatniczych Unii Europejskiej, w których bezpośredni dostęp do systemu RTGS posiadają tylko nieliczne, największe banki (np. w Wielkiej Brytanii).

Systemy RTGS istniejące na obszarze Unii Europejskiej zostały przedstawione w tabeli 1.

1.2. Systemy płatności detalicznych

System ELIXIR, prowadzony przez KIR SA, należy do najbardziej nowoczesnych systemów w Unii Europejskiej. Charakteryzuje się bardzo częstym rozrachunkiem w pieniądzu banku centralnego (3 sesje rozrachunkowe dziennie w NBP). Dzięki temu możliwy jest krótki cykl rozliczeniowy i jego zamknięcie w jednym dniu roboczym. Wymiana zleceń płatniczych

między bankami następuje wyłącznie elektronicznie, zapewniając szybki rozrachunek i wysoką jakość usług.

Sprawność rozrachunku zapewnia również szerokie uczestnictwo banków w systemie ELIXIR, w którym prawie każdy bank działający w Polsce jest jego uczestnikiem bezpośrednim (na koniec maja 2006 r. – 54 banki), przy czym ze względu na specyfikę sektora banków spółdzielczych, zrzeszonych w bankach zrzeszających, bezpośrednimi uczestnikami systemu ELIXIR są tylko banki zrzeszające.

Od listopada 2004 r. w systemie ELIXIR wprowadzono gwarancję rozrachunku. Zlikwidowało to jego podstawową wadę, czyli możliwość wystąpienia tzw. efektu domina w sytuacji wykluczenia z rozliczeń banku, który nie zapewnił wystarczających środków na swoim rachunku bieżącym podczas sesji rozrachunkowej.

Tabela 1
Systemy RTGS w krajach Unii Europejskiej w 2005 r.

Lp.	Kraj	System RTGS w euro	System RTGS w innej walucie narodowej
1.	Austria	ARTIS	nie dotyczy
2.	Belgia	ELLIPS	nie dotyczy
3.	Cypr	Brak	Large Value Credit Transfer System
4.	Czechy	Brak	CERTIS
5.	Dania	Kronos Euro	Kronos
6.	Estonia	Brak	Estonian RTGS
7.	Finlandia	BOF – RTGS	nie dotyczy
8.	Francja	TBF	nie dotyczy
9.	Grecja	HERMES	nie dotyczy
10.	Hiszpania	SLBE	nie dotyczy
11.	Holandia	TOP	nie dotyczy
12.	Irlandia	IRIS	nie dotyczy
13.	Litwa	Brak	TARPBANK
14.	Luksemburg	LIPS – Gross	nie dotyczy
15.	Łotwa	brak	SAMS
16.	Malta	Brak	MaRIS
17.	Niemcy	RTGSplus	nie dotyczy
18.	Polska	SORBNET – EURO	SORBNET
19.	Portugalia	SPGT	nie dotyczy
20.	Słowacja	Brak	SIPS
21.	Słowenia	Brak	SIBPS
22.	Szwecja	E – RIX	RIX
23.	Węgry	Brak	VIBER
24.	Wielka Brytania	CHAPS Euro	CHAPS
25.	Włochy	BI – REL	nie dotyczy

Źródło: dane EBC.

Zdecydowana większość systemów płatności detalicznych w Europie dokonuje rozrachunku raz dziennie, co (w porównaniu do systemu ELIXIR) znacznie wydłuża ich cykl rozliczeniowy. Jednak są również przykłady szybszych niż ELIXIR systemów rozliczeniowych – np. holenderska izba INTERPAY.

W przypadku Austrii i Czech w ogóle nie ma odrębnych systemów płatności detalicznych. Natomiast systemy w Estonii, na Słowacji, Litwie i Malcie wykonywały w 2003 r.

rozrachunek zarówno transakcji wysokokwotowych, jak i detalicznych (w tym czasie w ww. krajach nie funkcjonowały jeszcze systemy RTGS).

Oprócz systemu ELIXIR, KIR SA od niedawna oferuje bankom bliźniaczy system EuroELIXIR (na koniec maja 2006 r. uczestniczyły w nim 34 banki, w tym NBP oraz 9 spośród dziesięciu największych banków na rynku polskim) dla rozliczania transakcji w euro, zarówno krajowych (bez ograniczeń kwotowych), jak i transgranicznych (do wysokości 12 500 EUR, a od 31 maja 2006 r. do wysokości 50 000 EUR). W przypadku transakcji transgranicznych jest to możliwe dzięki uczestnictwu NBP w systemach STEP 2 i EURO 1.

Dzięki uruchomieniu systemu EuroELIXIR ponoszone przez banki koszty tego typu płatności mogą być niższe niż w przypadku bankowości korespondenckiej. Skróceniu uległ także, w stosunku do standardowych rozwiązań opartych na bankowości korespondenckiej, cykl rozliczeniowy.

System EuroELIXIR dokonuje rozrachunku płatności krajowych dwa razy dziennie. Natomiast płatności transgraniczne są rozliczane oddzielnie od krajowych i o różnych porach dnia operacyjnego, w zależności od tego, czy są to zlecenia wysyłane przez banki za granicę, czy też otrzymywane z za granicy.

Istniejące obecnie na obszarze Unii Europejskiej systemy płatności detalicznych przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2

Systemy płatności w izbach rozliczeniowych w krajach Unii Europejskiej w 2005 r.

Lp.	Kraj	System rozliczeń detalicznych
1.	Austria	Brak
2.	Belgia	CEC
3.	Cypr	Cyprus Clearing House
4.	Czechy	Brak
5.	Dania	Retail Clearing
6.	Estonia	Estonian DNS
7.	Finlandia	PMJ
8.	Francja	SIT
9.	Grecja	DIAS
10.	Hiszpania	SNCE
11.	Holandia	INTERPAY
12.	Irlandia	Retail Clearings
13.	Litwa	TARPBANK
14.	Luksemburg	LIPS – Net
15.	Łotwa	EKS
16.	Malta	MaRIS
17.	Niemcy	RPS
18.	Polska	ELIXIR
19.	Portugalia	SICOI
20.	Słowacja	SIPS
21.	Słowenia	Giro Clearing System
22.	Szwecja	Bankgirot
23.	Węgry	ICS
24.	Wielka Brytania	VOCA
25.	Włochy	SIA

Źródło: dane EBC.

Z powyższego wynika, że podobnie jak w przypadku systemów płatności wysokokwotowych, polska infrastruktura rozliczeń detalicznych jest w pełni porównywalna z krajami Unii Europejskiej, dzięki dwóm różnym systemom rozliczeniowym i połączeniu jednego z nich z paneuropejską izbą rozliczeniową (systemem STEP-2).

2

Dostępność instytucji świadczących usługi płatnicze

2.1. Liczba placówek oferujących usługi płatnicze

Aby ocenić dostępność infrastruktury płatniczej dla klienta, zostanie przeanalizowany najbardziej typowy wskaźnik, czyli liczba placówek oferujących usługi płatnicze, która przypada na milion mieszkańców.

Pod względem liczby placówek oferujących usługi płatnicze Polska była w 2004 r. na średnim poziomie, na milion mieszkańców przypadało 510 placówek w porównaniu do 651 w strefie euro.

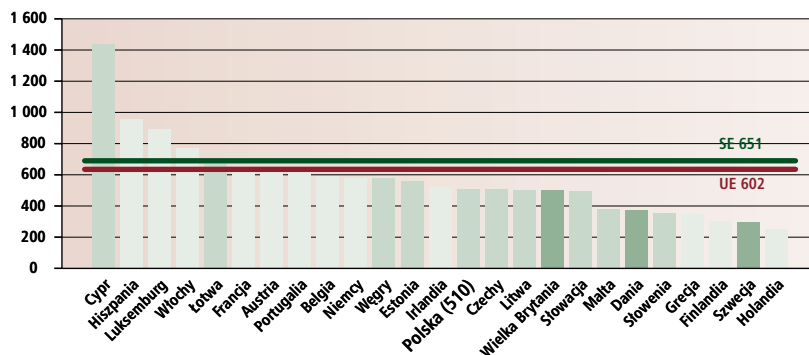
Widać jednak, że banki, po ograniczeniu liczby swoich placówek, szczególnie w latach 2000–2004, zaczęły otwierać nowe punkty obsługi, najczęściej w dużych i średnich miastach, w których głównie poszukują nowych klientów.

W Polsce występują znaczne dysproporcje pod względem liczby placówek bankowych pomiędzy obszarami wielkomijskimi a mniejszymi miastami i obszarami wiejskimi, co utrudnia mieszkańcom mniej zurbanizowanych obszarów dostęp do placówek bankowych. Tym samym przyczynia się to do utrwalania na tych terenach obrotu gotówkowego i niewielkiego rozwoju form bezgotówkowych.

O rozmieszczeniu placówek bankowych decyduje przede wszystkim kryterium opłacalności i dlatego utrzymywanie tego rodzaju infrastruktury na niektórych obszarach (małe miasta lub wsie) nie zawsze jest uzasadnione. W związku z tym, na terenach nieatrakcyjnych (ze względu na niski poziom uprzemysłowienia, słaby rozwój usług, czy małą liczbę ludności itp.) utrzyma się niski rozwój zarówno pod względem liczby placówek bankowych, jak i innych elementów infrastruktury płatniczej (liczby bankomatów, czy terminali POS). Większe szanse na rozwój tego rodzaju infrastruktury mają obszary atrakcyjne turystycznie.

Wykres 1

Liczba placówek bankowych oferujących usługi płatnicze, przypadających na milion mieszkańców w 2004 r.

Źródło: dane EBC.

Natomiast, gdy mowa o liczbie placówek bankowych, wśród krajów należących do Unii Europejskiej widoczne są dwa przeciwstawne trendy. W krajach Europy Północnej i Środkowej jest to raczej tendencja do ograniczania sieci placówek, podczas gdy w krajach Europy Południowej następuje stały ich wzrost. W latach 1997–2002, w Holandii zredukowano liczbę placówek bankowych o 47%, w Belgii o 24%, w Niemczech o 19%, a w Wielkiej Brytanii o 10%. W przeciwieństwie to tego, liczba placówek bankowych wzrosła w tym okresie o 17% we Włoszech, o 5% w Hiszpanii i o prawie 3% we Francji. Przyczyniły się do tego wielkość kraju, gęstość zaludnienia, czy preferencje klientów, wynikające np. z wykorzystywania bankowości internetowej. Kraje północne, zwłaszcza Skandynawia, również ze względów klimatycznych skoncentrowały się na rozbudowie kanałów umożliwiających transakcje na odległość – bankowości internetowej i telefonicznej. Z kolei w większości krajów Europy Południowej występuje silna konkurencja pomiędzy dużymi bankami krajowymi i sieciami, zmuszająca je do wzmocnienia gęstości placówek¹.

I tak, w Szwecji najbardziej popularnym kanałem bankowym jest Internet. W latach 2001–2003 wzrosło wykorzystanie kanałów samoobsługowych, takich jak Internet i bankomaty, a spadło korzystanie z oddziałów i bankowości telefonicznej². Klienci korzystali w miesiącu trzy razy częściej z bankowości internetowej niż z usług bezpośrednio w oddziale³. W przypadku Danii bankom udało się skłonić swoich klientów do przejścia na kanały samoobsługowe w zakresie prostych transakcji. W każdym miesiącu, 94% klientów do wykonywania prostych transakcji wykorzystuje bankomaty, a tylko 17% klientów odwiedza oddziały – jest to najniższy wskaźnik w Europie⁴. Natomiast częste korzystanie z usług placówek bankowych widać w Wielkiej Brytanii, mimo szerokiego rozwoju bankowości internetowej w tym kraju⁵. Również w Niemczech oddział nadal jest najbardziej popularnym kanałem usług bankowych, ale coraz więcej użytkowników zainteresowanych jest Internetem. Przyczynia się to do zmniejszenia zainteresowania klientów bankowością telefoniczną⁶. W Hiszpanii klienci raczej niechętnie korzystają z bardziej samoobsługowego modelu (sprzyja temu wysoka gęstość placówek bankowych). Hiszpanie nadal odwiedzają oddziały, aby wykonywać zwykłe transakcje, pomimo coraz częstszego wykorzystywania innych kanałów, takich jak bankomaty i Internet⁷. Oddziały pozostają najbardziej popularnym kanałem komunikacji klient – bank również we Włoszech.

W Polsce sieć dostępnych placówek oferujących usługi płatnicze jest poszerzona o inne podmioty, przede wszystkim placówki pocztowe. Na rynku polskim zaczęły się także rozwijać inne firmy oferujące usługi płatnicze. W 2000 r. pojawiły się pierwsze agencje płatnicze, przyjmujące wpłaty gotówkowe, jak np. Skarbonka, Mieszko oraz firmy realizujące płatności w punktach handlowych, jak np. UniKasa, Moje Rachunki/VIA.

Firmy te wypełniają istniejącą na rynku płatności masowych niszę, zapewniając klientom (przede wszystkim tym o niższych dochodach) dostęp do usług gotówkowych, które są tańsze od tych oferowanych przez banki. Korzyści to przede wszystkim niższe prowizje za dokonane płatności oraz oszczędność czasu dzięki możliwości dokonania opłat np. przy okazji dokonywania zakupów w sieciach handlowych⁸. Na koniec I półrocza 2005 r. można było korzystać z około 7 250 punktów prowadzonych przez ponad stu pośredników na terenie całego kraju. W punktach tych świadczone usługi polegające na przyjmowaniu wpłat, w tym tzw. płatności masowych. Miesięcznie we wszystkich tego typu firmach zrealizowano w tym okresie 2,9 mln płatności na łączną kwotę 340 mln zł. Dla porównania sieć bankowa składała się w tym okresie z 8 345 oddziałów, filii, ekspozytur banków komer-

¹ *Changes in the number of bank branches in Europe* (publik. internet.).

² *How Swedish Consumers Use Banking Channels* (publik. internet.).

³ *Sweden's Evolving Banking Channels* (publik. internet.).

⁴ *How German Consumers Use Banking Channels* (publik. internet.).

⁵ *How UK Consumers Use Banking Channels* (publik. internet.).

⁶ *The Germany's Evolving Banking Channels* (publik. internet.).

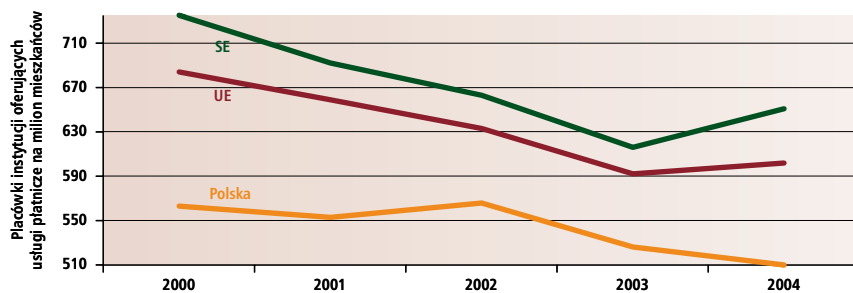
⁷ *Spain's Evolving Banking Channels* (publik. internet.).

⁸ *Nawet oszust może być pośrednikiem, Jak radzić sobie zagencjami pośredniczącymi w płaceniu rachunków*, „Rzeczpospolita”, 21.11.2005.

cyjnych i oddziałów instytucji kredytowych oraz z 2 842 oddziałów i filii banków spółdzielczych⁹. Poczta Polska dysponowała 8 352 placówkami (stan na 2004 r.)¹⁰, w których również mogły być przyjmowane płatności.

Wykres 2

Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze na milion mieszkańców w latach 2000–2004

Źródło: dane EBC.

⁹ GINB: *Sytuacja finansowa banków – I kwartał 2005 r.*

¹⁰ http://finanse.wp.pl/POD,2,ao_page,2,kat,0,wid,8123034,wiadomosc.html?ticaid=11d65&_tlicrsn=3.

3

Infrastruktura obrotu bezgotówkowego

Podstawą analizy obrotu bezgotówkowego może być wiele parametrów. Niektóre z nich to liczba rachunków bankowych, bankomatów, terminali POS, kart płatniczych i transakcji zawartych przy ich użyciu, które przypadają na 1 mieszkańca oraz wykorzystanie innych niż karty płatnicze instrumentów bezgotówkowych, w tym przede wszystkim polecenia przelewu, polecenia zapłaty, a także udziały poszczególnych instrumentów bezgotówkowych w obrocie bezgotówkowym.

3.1. Liczba rachunków bankowych

Podstawowym czynnikiem, umożliwiającym dokonywanie płatności w formie bezgotówkowej, jest posiadanie rachunku bankowego, za pomocą którego można wykorzystywać inne bezgotówkowe instrumenty płatnicze, w tym polecenie przelewu, polecenie zapłaty, czy kartę płatniczą. Brak rachunku bankowego z założenia oznacza konieczność dokonywania transakcji w formie gotówkowej.

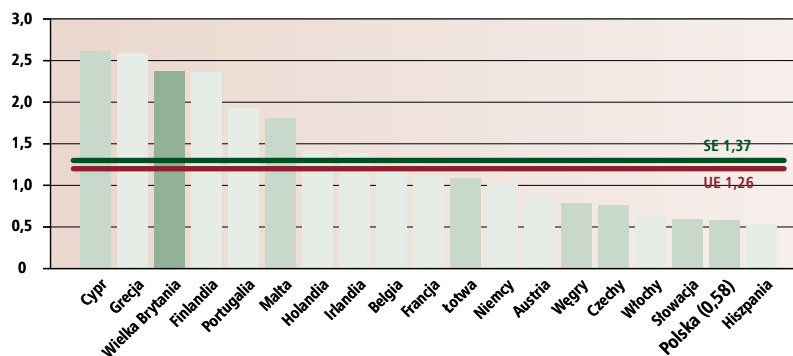
Polska znajdowała się w 2004 r. na przedostatnim miejscu na 19 krajów pod względem liczby rachunków na 1 mieszkańca w Unii Europejskiej.

W ciągu ostatnich lat w Polsce znacznie wzrosła liczba rachunków bankowych. Na 1 mieszkańca przypadało w Polsce w 2002 r. 0,48 rachunku, w 2003 r. 0,57, zaś w 2004 r. 0,58 rachunku.

Jednak w porównaniu z pozostałymi krajami Unii Europejskiej polski wskaźnik był nadal bardzo niski. I tak wskaźnik ten był w strefie euro dwa razy wyższy, a w całej Unii Europejskiej 1,9 razy wyższy niż w Polsce (na podstawie danych EBC z 2004 r.). W przypadku naszego kraju był jednak widoczny silniejszy wzrost w tym zakresie w ostatnich latach w porównaniu zarówno do krajów strefy euro, charakteryzujących się większym poziomem nasycenia, jak i do ogółu krajów Unii Europejskiej

Wykres 3

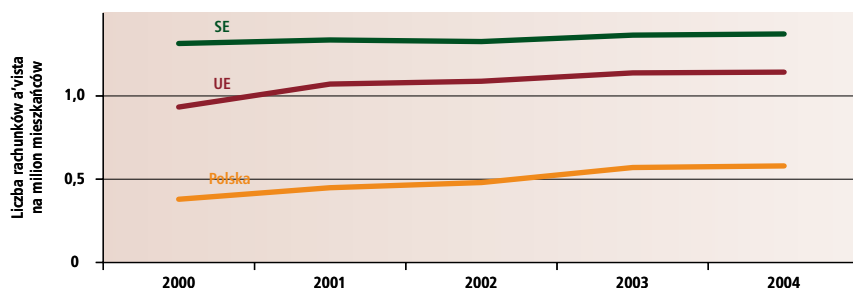
Liczba rachunków bankowych na milion mieszkańców w 2004 r.

Źródło: dane EBC (brak danych dla Słowenii, Danii, Estonii, Litwy, Luksemburga, Szwecji).

Wykres 4

Liczba rachunków bankowych na milion mieszkańców w latach 2000–2004

Źródło: dane EBC (brak danych dla Słowenii, Danii, Estonii, Litwy, Luksemburga, Szwecji).

Przyczyn niższego, w porównaniu do strefy euro, „urachunkowienia” społeczeństwa jest wiele. Znaczenie mają czynniki dochodowe, społeczne, a także mentalne, polegające na przywiązaniu do posiadania gotówki. Jest to związane z niskim poziomem zamożności społeczeństwa, czyli nieopłacalnością prowadzenia rachunku bankowego, stosunkowo wysokimi opłatami bankowymi, niechęcią do posiadania rachunku bankowego (z powodu różnych obaw i braku zrozumienia korzyści, które wynikają z posiadania takiego instrumentu, np. dostęp do bankowości internetowej, instrumenty płatnicze), a także niewielką dostępnością placówek bankowych w mniejszych miejscowościach. Pewne przeszkody tworzą także same banki, które kierują swoje oferty do określonych grup społecznych, wyłączając z kręgu potencjalnych klientów, np. osoby nieposiadające stałego zatrudnienia, osoby posiadające nieregularne dochody itp.

W 2003 r., w Polsce była stosunkowo niska liczba rachunków bieżących, przypadających na oddział bankowy – od 1 148 do 3 781 rachunków, podczas gdy w Unii Europejskiej od 6 500 do 7 500¹¹.

Ostatnio są jednak widoczne pewne zmiany w zakresie czynników wpływających na poziom „ubankowienia” społeczeństwa. Badania opinii publicznej przeprowadzone w 2005 r. wskazywały, że 75% osób jako przyczynę braku rachunku bankowego podawało wysokie bezrobocie i brak stałych dochodów, przy czym w stosunku do 2004 r. nastąpił spadek tego wskaźnika o 12%. Z kolei brak nawyków i potrzeby oszczędzania jako przyczynę braku rachunku bankowego podało 47% respondentów – tutaj spadek wyniósł 14%. O 4 punkty procentowe, do poziomu 41%, wzrósł natomiast odsetek osób, które jako przyczynę wskazały przyzwyczajenia dotyczące przechowywania gotówki w domu. Preferencję gotówkowego rozliczania się wskazało 33% badanych¹².

W Polsce coraz większego znaczenia nabiera bankowość elektroniczna. Szacuje się, że w połowie 2005 r. liczba aktywnych użytkowników wynosiła około 2 miliony. Jednak pomimo znacznego rozwoju bankowości elektronicznej (w okresie od połowy 2004 r. do połowy 2005 r. aż o 78% wzrosła liczba klientów indywidualnych, którzy mieli dostęp do swojego rachunku osobistego przez Internet¹³), w Polsce ciągle dominuje bankowość tradycyjna. Transakcje są nadal w dużej mierze obsługiwane przez placówki bankowe, ponieważ:

- wynika to z faktu, że z bankowości internetowej korzystają przede wszystkim osoby młode, wykształcone, posiadające dostęp do Internetu,
- nie wszystkie usługi bankowe są oferowane tą drogą¹⁴,
- koszt użytkowania Internetu jest w Polsce nadal wysoki w porównaniu do innych krajów Unii Europejskiej.

¹¹ *Polskie banki daleko za Europą* (publik. internet.).

¹² *Bankowcy oczekują wzrostu liczby kont*, „Mentor”, 21.10.2005.

¹³ *Przybywa zwolenników Internetu, Rachunków jest już prawie 16 milionów*, „Rzeczpospolita”, 19.07.2005.

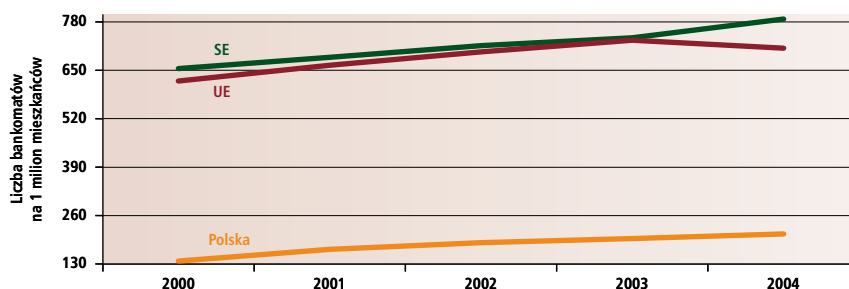
¹⁴ *Bankowość internetowa kosztuje* (publik. internet.).

3.2. Liczba bankomatów

Dostępność bankomatów jest z jednej strony odzwierciedleniem rozwoju infrastruktury systemu płatniczego – zapewnia klientom swobodny dostęp do środków zgromadzonych na ich rachunkach, choć z drugiej strony oznacza przede wszystkim utrwalanie obrotu gotówkowego. Z perspektywy klienta jest to jednak bardzo ważna usługa, zapewniająca łatwość dostępu do środków zdeponowanych w bankach.

Wykres 5

Liczba bankomatów na milion mieszkańców w latach 2000–2004

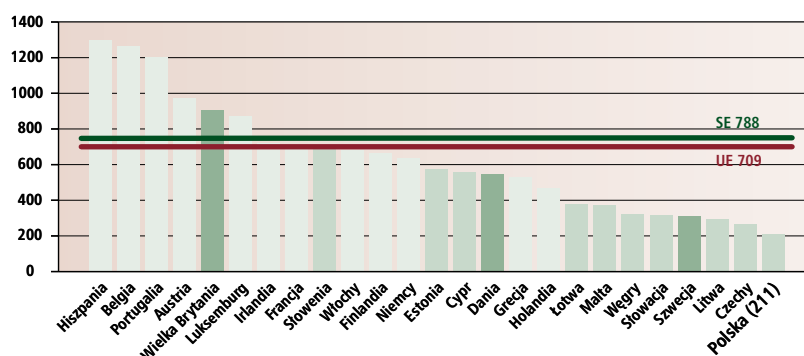

Źródło: dane EBC.

Mimo tego, że wśród krajów unijnych dysponujemy najmniejszą liczbą bankomatów na jednego mieszkańca, widać wzrost ich liczby, który sprawia coraz większą dostępność tego typu punktów. W 2004 r. było dostępnych 8,1 tysięcy bankomatów (8,5 tysięcy we wrześniu 2005 r.¹⁵). Polski rynek bankomatów jest wciąż mniej rozwinięty w porównaniu do krajów strefy euro. W połowie 2004 r. przypadało u nas 211 bankomatów na milion mieszkańców, podczas gdy w krajach strefy euro 788 bankomatów¹⁶. Przyczynami takiego stanu rzeczy może być to, że polskie banki wolą między sobą zawierać porozumienia umożliwiające klientom darmową wypłatę pieniędzy z bankomatów nie tylko swojego banku niż rozwijać własne sieci¹⁷.

Wykres 6

Liczba bankomatów na milion mieszkańców w 2004 r.

Źródło: dane EBC.

W wielu krajach banki wprowadzają politykę zmierzającą do zniechęcania klientów np. do pobierania gotówki bezpośrednio w oddziale banku. Banki francuskie obciążają wyższymi opłatami klientów, którzy dokonują transakcji w oddziale banku lub pobierają gotówkę z bankomatów innych banków. Częstotliwość pobierania gotówki z bankomatów

¹⁵ *Miliony plastikowych pieniędzy w portfelach, Kredytowe zdobywają rynek*, „Rzeczpospolita”, 07.12.2005.

¹⁶ *Znaleźć bankomat wciąż trudno, Mamy już ponad 15 milionów kart płatniczych, Płatności bezgotówkowe*, „Rzeczpospolita”, 16.12.2004.

¹⁷ *Taniej się dogadać, niż kupować, Przybywa maszyn depozytowych*, „Rzeczpospolita”, 22.01.2005.

innych banków jest wyższa w krajach, w których nie ma takich opłat, np. w Austrii, Szwecji i Wielkiej Brytanii. Natomiast we Francji, Norwegii, Hiszpanii, Belgii, Finlandii, we Włoszech i w Luksemburgu¹⁸ banki nakładały opłaty za pobieranie gotówki z bankomatów innych banków i w ten sposób wpływały na zachowanie swoich klientów. Podobną politykę przyjęły także banki na Słowacji, w Czechach i Polsce¹⁹.

3.3. Liczba terminali POS

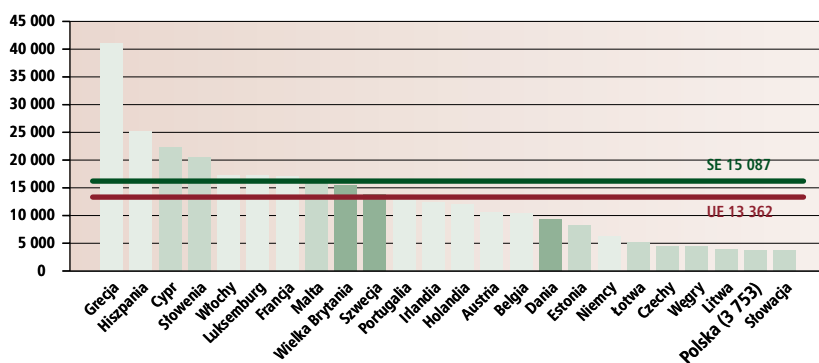
Dostępność urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze sprzyja ich popularyzacji i przyczynia się do wzrostu operacji bezgotówkowych dokonywanych za pomocą kart płatniczych. Im więcej punktów, w których można zapłacić kartą, tym większe zainteresowanie klienta tym instrumentem. Z tego względu jest to kolejny, bardzo istotny wskaźnik stopnia rozwoju obrotu bezgotówkowego.

Pod względem liczby terminali POS²⁰ przypadających na milion mieszkańców, znajdowaliśmy się w 2004 r. na jednym z ostatnich miejsc wśród krajów Unii Europejskiej. Jak wynika z wykresu 7, Polska w 2004 r. miała cztery razy mniej terminali POS w porównaniu ze strefą euro. Wskazuje to wyraźnie na dysproporcje pomiędzy poziomem rozwoju tych rynków.

Podstawowa zmiana w strukturze urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze nastąpiła u nas w 2001 r., kiedy przewagę uzyskały elektroniczne terminale typu POS, podczas gdy wcześniej dominowały tzw. imprinterki. Jest to bardzo pozytywny trend, świadczący o przekształcaniu się polskiego rynku. Udział elektronicznych terminali osiągnął w 2001 r. poziom 56,9% i w kolejnych latach utrzymywała się tendencja wzrostowa. Na koniec II kwartału 2004 r. było to już 70%, przy czym za pomocą tych urządzeń dokonywano 99% wszystkich transakcji²¹.

Wykres 7

Liczba terminali POS na milion mieszkańców w 2004 r.

Źródło: dane EBC.

Stosunkowo niewielka sieć punktów handlowych akceptujących płatność kartą stanowi poważną przeszkodę w rozwoju polskiego rynku kart płatniczych. Na początku 2005 r. tylko 120 tysięcy spośród 400 tysięcy sklepów miało terminal do płatności kartami. Jednocześnie jednak wysokie opłaty i prowizje, pobierane przez agentów rozlicze-

¹⁸ *Study of the impact of regulation 2560/2001 on bank charges for national payments for the European Commission*, wrzesień 2005, str. ii.

¹⁹ *World Retail Banking Report*, 2005, str. 11-12.

²⁰ Terminal POS – urządzenie elektroniczne służące do automatycznej rejestracji i autoryzacji transakcji dokonywanych za pomocą karty. Działa na podstawie danych zawartych na pasku magnetycznym karty.

²¹ Janowicz (2004), str. 20.

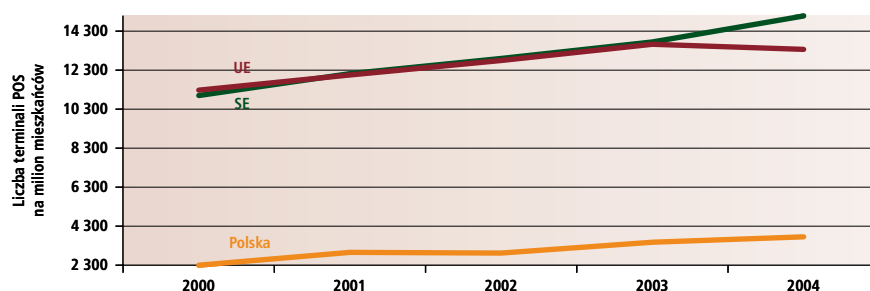
niowych, na które składają się prowizje agenta oraz tzw. *interchange fee*²² dla banku – wystawcy karty płatniczej, powodują, że drobni handlowcy nie widzą potrzeby wprowadzania w swoich sklepach płatności kartami. Wysokość opłaty *interchange fee* sięga często, szczególnie w przypadku mniejszych punktów handlowych, 1,45–1,6%²³ obrotów. W Europie Zachodniej opłaty te są średnio dwukrotnie niższe²⁴. Banki uzasadniają wyższe stawki w Polsce²⁵ dużymi kosztami infrastruktury, w szczególności związanymi z jej rozbudową.

Z kolei, dla handlowców, oprócz wysokich prowizji, problem stanowią także dodatkowe koszty związane z instalacją i obsługą terminali POS. Miesięczny abonament za korzystanie z terminalu wynosi 50–100 zł. Z drugiej strony, instalacja terminali POS w punktach handlowych przyczynia się do dynamizacji obrotów (klient korzystający z karty wydaje często 20–30% więcej niż gdyby płacił gotówką, ponieważ nie ogranicza go kwota, którą w danym momencie ma w portfelu) i obniżenia kosztów związanych z obrotem gotówkowym. Unika się także zagrożenia związanego z przyjęciem fałszywych banknotów²⁶.

W Polsce pod koniec pierwszego półrocza 2005 r. dostępnych było 130 tysięcy punktów handlowo-usługowych akceptujących karty, czyli o 18% więcej niż rok wcześniej. We wrześniu było ich już 134 tysiące²⁷. W punktach handlowo-usługowych znajdowało się 159 tysięcy urządzeń akceptujących karty, przy czym elektroniczne terminale POS stanowiły 75,7% wszystkich urządzeń²⁸.

Wykres 8

Liczba terminali POS na milion mieszkańców w latach 2000–2004

Źródło: dane EBC.

W latach 2000–2004 w krajach strefy euro liczba terminali POS wzrosła o 45%, do 4 702 tysięcy²⁹, jednak w Hiszpanii przykładowo, gdzie znajduje się jedna z najbardziej rozwiniętych sieci terminali POS, ich wykorzystanie jest nadal jednym z najniższych w Europie (15 płatności w 2002 r. w porównaniu do średnio 31 transakcji w strefie euro)³⁰.

²² Opłata *interchange* – opłata płacona wydawcy karty przez sprzedawcę, za pośrednictwem centrum autoryzacyjnego (ang. *acquirer*).

²³ Wysokość opłaty *interchange* podana w przybliżeniu na podstawie nieoficjalnych danych VISA i MasterCard.

²⁴ *Terminale z jednym „ale”*, *Moda na karty*, „Rzeczpospolita”, 21.09.2004.

²⁵ *Sklepy nie chcą dyktatu banków*, *W pierwszym półroczu handlowcy zapłacili instytucjom finansowym ponad 220 milion zł prowizji*, „Rzeczpospolita”, 12.09.2005.

²⁶ *Mali boją się terminali*, *Bez gotówki tylko w dużych miastach*, „Rzeczpospolita”, 04.10.2005.

²⁷ *Miliony plastikowych pieniędzy w portfelach*, *Kredytowe zdobywają rynek*, „Rzeczpospolita”, 07.12.2005.

²⁸ Tamże.

²⁹ European Central Bank (marzec 2006): *Blue Book*, str. 66.

³⁰ *Ewolucja kart jako środka płatniczego w Hiszpanii (1996-2004)*, str. 2.

4

Instrumenty obrotu bezgotówkowego

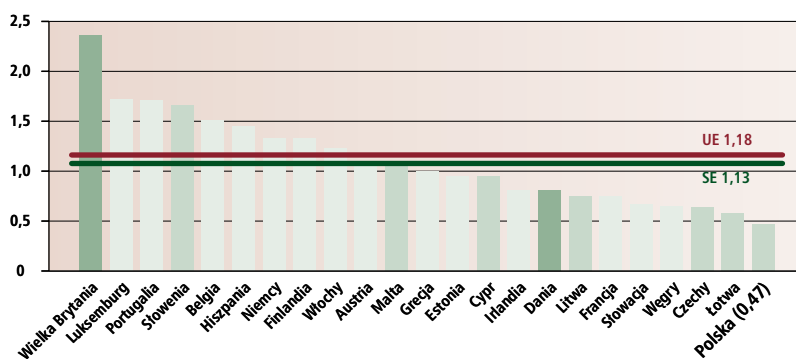
4.1. Liczba kart płatniczych

Aby ocenić rynek kart płatniczych, ze względu na możliwość wyposażenia kart w wiele różnych funkcji oraz praktyczny zanik kart wyposażonych tylko w funkcję bankomatową, za główny parametr przyjęto w pracy wskaźnik dotyczący wszystkich kart płatniczych. Niestety, pod tym względem Polska plasuje się na ostatnim miejscu w Unii Europejskiej.

Chociaż polski rynek kart płatniczych rozwija się bardzo intensywnie, to nadal większość transakcji dokonywanych jest w sposób tradycyjny – przy użyciu gotówki. Posiadacze kart w codziennych rozliczeniach posługują się przede wszystkim gotówką, często wypłaconą wcześniej z bankomatu³¹.

Wykres 9

Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca w 2004 r.

Źródło: dane EBC.

Należy również pamiętać, że w 2003 r. liczba kart płatniczych ogółem, funkcjonujących na polskim rynku spadła statystycznie w stosunku do 2002 r. o około 12%. Było to spowodowane tzw. „oczyszczaniem” statystyk bankowych, służącym wyeliminowaniu kart nieaktywnych (np. kart przeterminowanych, kart skradzionych lub zagubionych, znajdujących się na tzw. stop-listach)³². Natomiast na koniec 2005 r. w Polsce dostępnych było już 20,4 mln kart płatniczych. Dominowały karty debetowe, używane przede wszystkim do pobierania gotówki z bankomatów. Systematycznie rośnie liczba kart kredytowych. Pod koniec 2005 r. osiągnęła poziom 4,2 miliona.

W krajach strefy euro liczba kart płatniczych w porównaniu do 2000 r. wzrosła o 33,4% – do poziomu 353 milionów – w 2004 r. W Polsce w tym samym okresie o 57,2% – do poziomu 17,8 milionów³³. Wskazuje to na wyższą dynamikę i naszą próbę „doganiania” pod tym względem krajów strefy euro.

³¹ Turkish market soars, according to latest payment cards research. Dane za 2004 r. Na podstawie raportu „Retail banking Research”: *Payment Cards Western Europe 2006*, str. 3.

³² Rynek kart płatniczych w Polsce (2004); *Więcej na kredyt*, „Gazeta Bankowa”, 23.09.2004, s. 101 oraz Janowicz (2004), str. 8.

³³ European Central Bank (marzec 2006): *Blue Book*, str. 61.

Sześć krajów obejmuje prawie 82,5% rynku. Wielka Brytania stanowi największy rynek (14 mln kart), następnie są Niemcy (109,6 mln), na kolejnych miejscach znajdują się Włochy (71 mln), Hiszpania (61,7 mln), Francja (45 mln) i Portugalia (18 mln)³⁴. Wartości te są w sposób oczywisty związane z liczbą ludności w tych krajach.

Wielka Brytania ma najbardziej konkurencyjny rynek kartowy w Europie. Wydaje się tam ponad 1 500 rodzajów kart³⁵. Średnio przypada więc 2,36 kart z funkcją płatniczą na osobę³⁶. Liczba transakcji na wszystkich kartach osiągnęła w 2004 r. 5,6 mld³⁷, a wartość transakcji 402 mld EUR³⁸. Wśród transakcji dokonywanych za pomocą różnych kart dominują karty debetowe, podczas gdy w przypadku transakcji online 72% transakcji dokonywanych jest za pomocą kart kredytowych³⁹. Na koniec 2004 r. dostępnych było 54,41⁴⁰ tysięcy bankomatów, z czego około 605 należało do banków i towarzystw budowlanych. Wszyscy właściciele bankomatów w Wielkiej Brytanii są członkami sieci LINK, która umożliwia posiadaczom kart korzystanie z każdego bankomatu⁴¹.

Niemcy, drugi pod względem wielkości europejski rynek kart płatniczych⁴², charakteryzuje się odmiennymi tendencjami. Wielkość rynku oraz wysoki poziom dochodów niemieckich konsumentów sprawiają, że rynek ten jest jednym z największych i najbardziej dochodowych na świecie⁴³. Klienci niemieccy preferują jednak inne mechanizmy płatnicze niż karty. Rozwój rynku kart w Niemczech pozostaje w tyle w stosunku do Wielkiej Brytanii i Francji – ma stosunkowo słabo rozwiniętą sieć punktów akceptujących i niski poziom innowacyjności⁴⁴. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest niechęć Niemców do zadłużania się, co wpływa na niewielki poziom wydanych kart kredytowych. Zdecydowanie chętniej Niemcy korzystają z kart debetowych, w 2004 r. odnotowano 89 milionów kart tego typu, było to około 81% wszystkich kart płatniczych w Niemczech⁴⁵. 95% ludności deklaruje, że ma rachunek bankowy i tyle samo – kartę debetową. Oferta niemieckich kart jest bardzo zbliżona finansowo. Wynika to z regulacji prawnych, zabraniających m.in. promocyjnego obniżania oprocentowania kredytu (tzw. *introductory rates*) oraz przenoszenia kredytów z jednej karty na drugą⁴⁶. Jeszcze niedawno zakazane były również programy lojalnościowe i inne sposoby nagradzania klientów. Obecnie tego rodzaju ograniczenia znosi się, aby zwiększyć konkurencję na rynku⁴⁷. Skutkiem tego rodzaju działań, udział kart kredytowych na rynku niemieckim jest stosunkowo niewielki. Według badań European Research Group tylko 29% Niemców posiada taką kartę. Jest to drugi, po Grecji, najniższy wynik wśród krajów Unii Europejskiej przed jej rozszerzeniem⁴⁸.

Z kolei rynek hiszpański odróżnia od innych dużych rynków europejskich wysoki potencjał wzrostowy. W latach 2000–2004 liczba kart płatniczych wzrosła aż o 34,8% (61,7 mln). Dużą popularnością cieszą się zarówno karty debetowe, jak i kredytowe. Płatności kartą są tam obecnie najczęstszą dominującą formą transakcji. Na rynek hiszpański kart kredytowych wchodzi zagraniczni wydawcy kart (m.in. brytyjski Barclaycard), którzy widzą na nim szanse dużych zysków. Zaletą Hiszpanii jest najlepiej rozwinięta w Europie (przed Francją i Włochami) infrastruktura potrzebna do akceptacji kart, w tym 1 075 mln⁴⁹ terminali

³⁴ *STUDY: Turkish market soars in payment cards*, 29 August 2005 oraz European Central Bank (marzec 2006): *Blue Book*, str. 61.

³⁵ Rynek kart w największych krajach UE, Karol Żwiruk (publik. internet.).

³⁶ European Central Bank (marzec 2006): *Blue Book*, str. 65.

³⁷ Tamże, str. 30.

³⁸ Tamże, str. 46.

³⁹ *Plastic cards in the UK and how we used them in 2004* (publik. internet.).

⁴⁰ European Central Bank (marzec 2006): *Blue Book*, str. 66.

⁴¹ *Cash Machines in the UK* (publik. internet.).

⁴² European Central Bank (marzec 2006): *Blue Book*, str. 61.

⁴³ Rynek kart w największych krajach UE, Karol Żwiruk (publik. internet.).

⁴⁴ *Payment Cards in Germany* (publik. internet.).

⁴⁵ European Central Bank (marzec 2006): *Blue Book*, str. 61.

⁴⁶ Karty płatnicze w Niemczech, Karol Żwiruk (publik. internet.).

⁴⁷ Rynek kart w największych krajach UE, Karol Żwiruk (publik. internet.).

⁴⁸ Karty płatnicze w Niemczech, Karol Żwiruk (publik. internet.).

⁴⁹ European Central Bank (marzec 2006): *Blue Book*, str. 66.

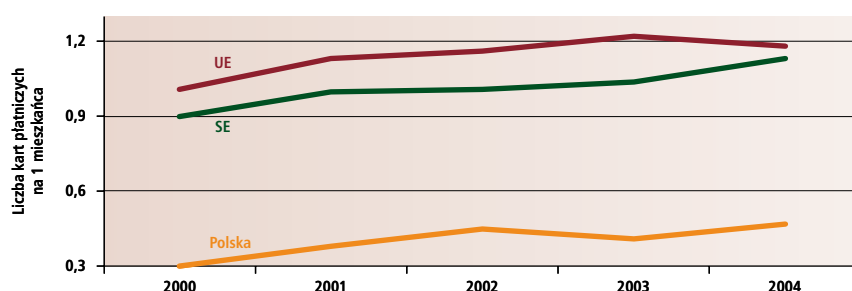
POS⁵⁰. W 2004 r. na 1 mieszkańca przypadało 40 terminali POS i 771⁵¹ bankomatów⁵². Ważnym czynnikiem jest również obniżenie opłat interchange w sierpniu 2005 r.⁵³

Rynek kart płatniczych w Danii, tradycyjnie, jest zdominowany przez karty debetowe typu Dankort. Dankort jest systemem kart płatniczych, zapewniającym wspólną personalizację, który banki duńskie rozwinęły w formie *joint venture*. Dzięki Dankort, wszystkie duńskie banki, niezależnie od wielkości i liczby oddziałów, są w stanie zaoferować swoim klientom kartę, która jest znana i akceptowana w całym kraju⁵⁴. Karta Dankort (inaczej niż inne karty debetowe), powinna być, zgodnie z duńskim prawem, bezpłatna dla konsumentów i detalistów⁵⁵. Z kolei na podstawie ustawy o płatnościach sektora publicznego, która reguluje sposób otrzymywania płatności, wymaga się, aby wszyscy obywatele i przedsiębiorstwa posiadali rachunek bankowy⁵⁶.

Irlandia jest jedynym krajem w Europie, w którym pobierany jest podatek od kart płatniczych. Opodatkowane jest posiadanie zarówno kart debetowych, jak i kredytowych (tzw. *stamp duty* w wysokości 40 EUR rocznie od karty kredytowej i 20 EUR od karty debetowej). Podatek jest płacony przez posiadaczy kart, a rozliczany i odprowadzany przez banki. W związku z tym, że jest sporym obciążeniem, podejmowane są działania zmierzające do jego zniesienia. Jednocześnie ze względu na znaczenie tego podatku dla budżetu państwa, rząd irlandzki nie chce zrezygnować z tego źródła dochodu⁵⁷. Podatek znacznie obniża konkurencyjność kart irlandzkich, poza tym Irlandczycy mogą otrzymać karty w Wielkiej Brytanii, bądź innym kraju Unii Europejskiej. Taka sytuacja wpływa również na konkurencyjność tego rynku – wspomniany podatek eliminuje wejście na rynek nowych wydawców kart. Na koniec 2004 r. dostępne były ponad 2 miliony kart kredytowych⁵⁸ na 4,06 miliona mieszkańców⁵⁹, czyli około 0,5 karty kredytowej na 1 mieszkańca⁶⁰.

Wykres 10

Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca w latach 2000–2004

Źródło: dane EBC.

W Czechach, porównywalnym do Polski kraju akcesyjnym, pod koniec 2004 r. 6,4 na 10 mieszkańców miało kartę debetową lub kredytową⁶¹. Karty kredytowe stanowiły 6,1% wszystkich kart płatniczych w porównaniu do 11,4% w krajach strefy euro⁶². Większość czeskich banków zaczęła jednak wydawać karty kredytowe dopiero w 2003 r. W czerwcu 2004 r. wydano 6,6 miliona⁶³ wszystkich kart płatniczych⁶⁴. Karty płatnicze

⁵⁰ Rynek kart w największych krajach UE, Karol Żwiruk (publik. internet.).

⁵¹ European Central Bank (marzec 2006): *Blue Book*, str. 70.

⁵² *Payment Cards in Spain 2005* (publik. internet.).

⁵³ *STUDY: Turkish market soars in payment cards*, 29 August 2005.

⁵⁴ *Retail Payments in Denmark* (publik. internet.).

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ *€40 credit card stamp duty stays* (publik. internet.).

⁵⁸ European Central Bank (marzec 2006): *Blue Book*, str. 62.

⁵⁹ Tamże, str. 17.

⁶⁰ Podatek od kart płatniczych, Karol Żwiruk (publik. internet.).

⁶¹ *Cashing in on credit* (publik. internet.).

⁶² European Central Bank (marzec 2006): *Blue Book*, str. 61-62.

⁶³ Tamże, str. 61.

⁶⁴ *Eastern Europe card usage figures, Visa card spending up 54% in Czech Republic* (publik. internet.).

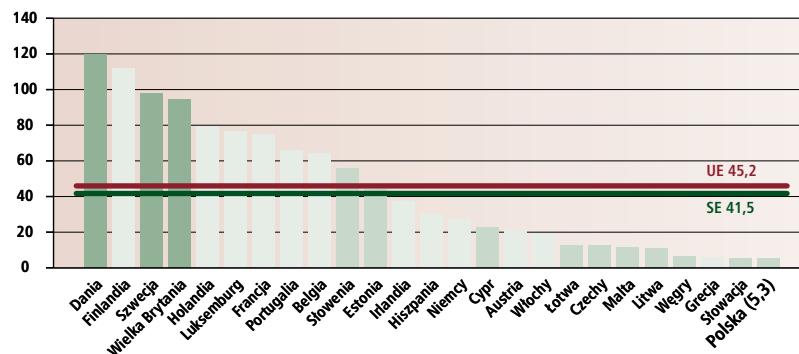
są wykorzystywane głównie do pobierania gotówki z bankomatów. Wykorzystanie kart kredytowych i debetowych w sklepach detalicznych stanowiło 30% całkowitej liczby transakcji, natomiast pobrania gotówki 70%⁶⁵. Są to bardzo zbliżone parametry do rynku polskiego.

4.2. Liczba transakcji kartami

Według tego kryterium wśród krajów Unii Europejskiej zdecydowanie dominują kraje skandynawskie, m.in. na skutek powszechnego wykorzystywania Internetu w dokonywaniu płatności.

Wykres 11

Średnia liczba transakcji kartami płatniczymi przypadająca na 1 mieszkańca w 2004 r. (poza kartami przedpłaconymi, tzw. elektroniczną portmonetką)

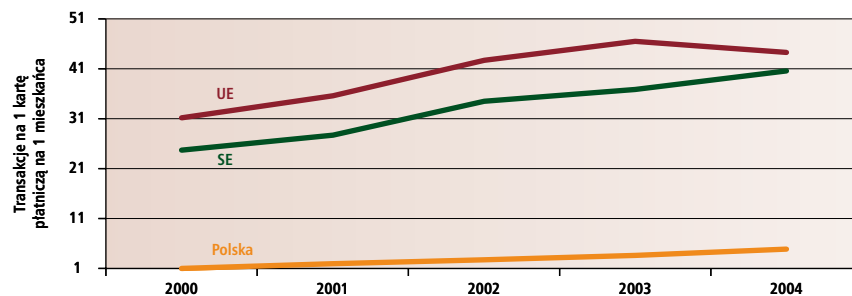

Źródło: dane EBC.

W Polsce na koniec 2005 r. udział transakcji dokonywanych kartami kredytowymi we wszystkich transakcjach dokonywanych przy użyciu kart był niski. Wynosił zaledwie 9,6% (20 mln transakcji), przy wartości wynoszącej 3,5 mld zł (6,9% wartości wszystkich transakcji dokonywanych przy udziale kart). Mimo to udział kart kredytowych przekraczał już 20,4% (4,2 mln) wszystkich kart w obiegu⁶⁶. Większości transakcji kartowych dokonywano przy użyciu karty debetowej – 87,9%⁶⁷.

Wykres 12

Średnia liczba transakcji kartami płatniczymi przypadająca na 1 mieszkańca w latach 2000–2004 (poza kartami przedpłaconymi, tzw. elektroniczną portmonetką)

Źródło: dane EBC.

⁶⁵ *Cashing in on credit* (publik. internet.).

⁶⁶ *Informacja o rozliczeniach pieniężnych i rozrachunkach międzybankowych w IV kwartale 2005* NBP oraz *Karty: to był dobry rok*, 20.01.2005. „Rzeczpospolita”.

⁶⁷ *Karty płatnicze, Liczba transakcji dokonanych poszczególnymi typami kart w kolejnych kwartałach – od 1998 r.* (publik. internet.) oraz *Wartość transakcji dokonanych poszczególnymi typami kart w kolejnych kwartałach – od 1998 r.* (publik. internet.).

Na koniec 2005 r. – w porównaniu do końca 2004 r. – wzrost liczby transakcji dokonywanych przy użyciu kart debetowych wyniósł 18,5%, podczas gdy w odniesieniu do kart kredytowych – 48,6%. W tym samym okresie wartość transakcji dokonanych przy użyciu kart debetowych wzrosła o 18%, a przy użyciu kart kredytowych o 43%⁶⁸.

4.3. Wykorzystanie innych instrumentów bezgotówkowych

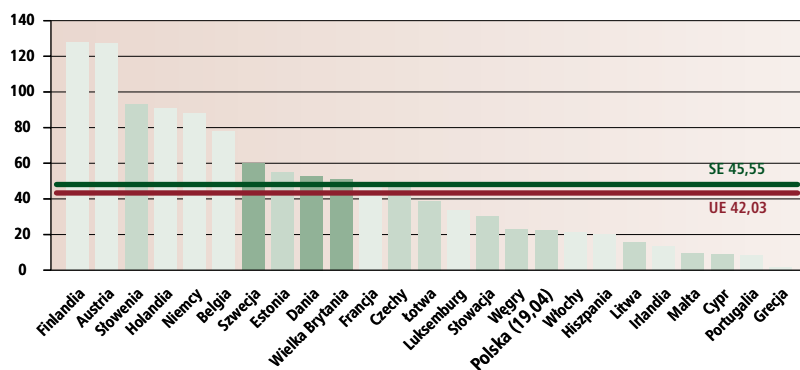
4.3.1. Transakcje dokonywane za pomocą polecenia przelewu

W strefie euro w 2004 r. 1 mieszkaniec dokonywał przeciętnie 2,4 razy więcej poleceń przelewu niż w Polsce, w całej Unii Europejskiej – 2,2 razy więcej transakcji tego typu.

Transakcje typu polecenie przelewu są ściśle związane z liczbą rachunków bankowych. Jak wynika z wykresu 3, w Polsce tego rodzaju operacji było mało, również w porównaniu do krajów strefy euro. Przyrost liczby rachunków bankowych jest jednym z czynników wpływających na wzrost liczby transakcji dokonywanych przy użyciu polecenia przelewu, ilustruje to wykres 13.

Wykres 13

Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na 1 mieszkańca w 2004 r.

Źródło: dane EBC.

Trzeba zaznaczyć, że w Polsce liczba transakcji dokonywanych za pomocą polecenia przelewu na 1 mieszkańca wzrosła w 2003 r. dwukrotnie w stosunku do 1999 r. W strefie euro wzrosła aż o 13%, ale było to wynikiem zwiększenia się tego rynku.

Popularność polecenia przelewu w krajach Unii Europejskiej maleje wraz z wysokością opłat za tego rodzaju transakcje. We Francji, Grecji, we Włoszech i w Hiszpanii występują najwyższe opłaty za krajowe polecenia przelewu – 1,28–12 EUR⁶⁹. W widoczny sposób przyczynia się to do niskiej popularności tego typu transakcji w wymienionych krajach.

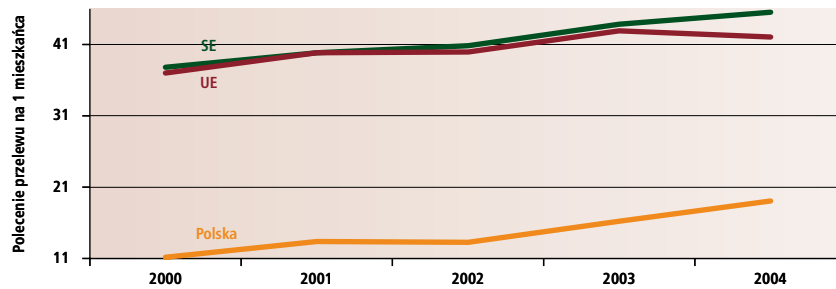
Natomiast w Belgii, Finlandii i Holandii, gdzie klienci prywatni nie płacą za wykonanie polecenia przelewu w euro przetwarzanego automatycznie, w wersji STP (o ile przelew jest wykonywany określonymi kanałami np. Internet, bankowość telefoniczna) ta forma płatności jest bardzo popularna. Z kolei w Austrii, Luksemburgu (odpowiednio 10–20 i 6–12 przelewów bezpłatnie) i w Niemczech płacąc za podstawowy pakiet rachunku, dostaje się bezpłatną, ograniczoną liczbę transakcji polecenia przelewu, jednak po przekroczeniu limitu stają się one odpłatne. W przypadku Grecji i Irlandii (krajów o niskiej popularności polecenia przelewu), w zależności od rodzaju transakcji, opłata w wysokości 0,05–12,00 EUR występuje również po stronie odbiorcy polecenia przelewu.

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ Study of the impact of regulation 2560/2001 on bank charges for national payments for the European Commission, wrzesień 2005, str. ii.

Wykres 14

Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na 1 mieszkańca w latach 2000–2004

Źródło: dane EBC.

Widoczna jest także tendencja do podwyższania opłat za przelewy niespełniające standardów STP. Związane jest to z dążeniami banków do skierowania tego rodzaju transakcji do efektywniejszych pod względem kosztów, bezpośrednich kanałów obsługi⁷⁰.

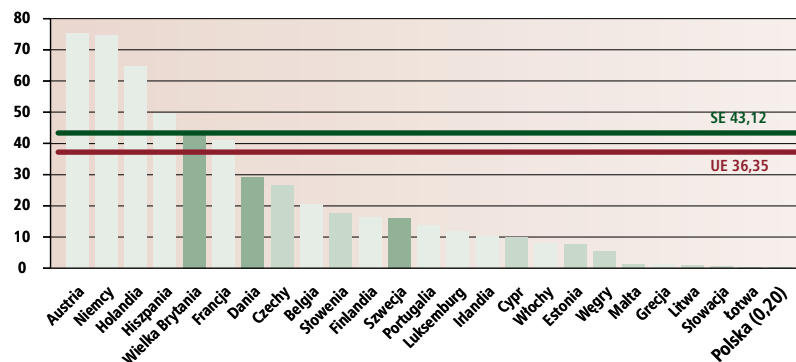
4.3.2. Transakcje dokonywane za pomocą polecenia zapłaty

Bardzo niewielki udział w Polsce polecenia zapłaty wśród instrumentów bezgotówkowych wynika m.in. z tego, że na rynku funkcjonuje ono dopiero od połowy 1998 r. Jest to więc nadal stosunkowo nowy instrument, wymagający znacznej promocji i zdobywania zaufania klienta.

Przyczyną nieznacznego wykorzystania polecenia zapłaty była także, na początku, nieznajomość produktu zarówno po stronie klientów, jak i nawet pracowników banków. Do tego dochodziło stosunkowo niskie zainteresowanie firm tą ofertą i niewielka liczba firm umożliwiających rozliczanie w tej formie. Bariere stanowiło też zachowanie klientów, wykazujących niechęć i obawy co do wyrażania zgody na obciążanie ich rachunku w ustalonym terminie określoną kwotą. Było to związane z chęcią samodzielnego decydowania o terminie płatności, jak i regulowania płynności finansowej.

Wykres 15

Liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na 1 mieszkańca w 2004 r.

Źródło: dane EBC.

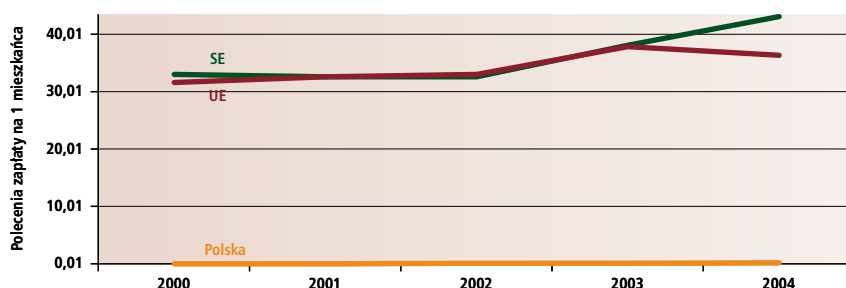
Na rynku polskim, m.in. dzięki aktywności powołanej pod koniec 2002 r. tzw. Koalicji na rzecz polecenia zapłaty, grupującej ZBP, KIR SA, kilka dużych banków oraz największych wierzycieli, widać stały wzrost transakcji dokonywanych za pomocą polecenia zapłaty. W czerwcu 2005 r. zrealizowano 848,5 tysięcy transakcji w porównaniu do 779,5 tysięcy transakcji w grudniu 2004 r., czyli o 8,85% więcej. Nadal na 1 mieszkańca

⁷⁰ Tamże, str. 6.

przypada 0,20 poleceń zapłaty (w porównaniu do średniej Unii Europejskiej wynoszącej 36,4). Jednocześnie charakterystyczna dla Polski jest tu wyraźna tendencja wzrostowa, która osiąga 70,14%, przy średniej Unii Europejskiej wynoszącej 15,27%. Z drugiej jednak strony, wykorzystanie tego instrumentu w porównaniu do szacowanego wolumenu płatności masowych jest stanowczo niewystarczające, szczególnie, gdy mowa o promocji obrotu bezgotówkowego⁷¹.

Wykres 16

Liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na 1 mieszkańca w latach 2000–2004

Źródło: dane EBC.

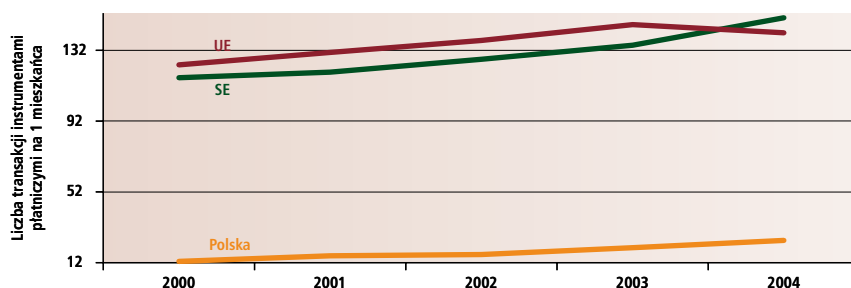
W większości krajów Unii Europejskiej polecenie zapłaty stanowi od lat sprawdzony, tani i wygodny sposób na regulowanie stałych, masowych płatności, stąd dysproporcja pomiędzy nimi a Polską wciąż jest bardzo duża.

4.4. Transakcje dokonywane za pomocą wszystkich bezgotówkowych instrumentów płatniczych

Polskiego posiadacza rachunku bankowego można uznać za biernego w porównaniu do większości posiadaczy rachunków bankowych w krajach Unii Europejskiej. Pomimo coraz większej liczby rachunków bankowych korzystanie z form bezgotówkowych jest nadal bardzo niskie, o czym świadczą parametry wykorzystania polecenia przelewu, kart płatniczych, czy polecenia zapłaty. Wielu posiadaczy rachunków bankowych zakłada konto na żądanie pracodawcy lub pod wpływem wymogów formalnych (np. rolnicy) i korzysta z niego nierzadko wyłącznie w celu wypłaty gotówki. Często o niewykorzystaniu możliwości, jakie daje rachunek bankowy, przesądza przyzwyczajenie do tradycyjnych metod płatności lub nieznanostwo różnicowanych i mało zrozumiałych dla przeciętnego Polaka produktów bankowych.

Wykres 17

Liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych na 1 mieszkańca w latach 2000–2004

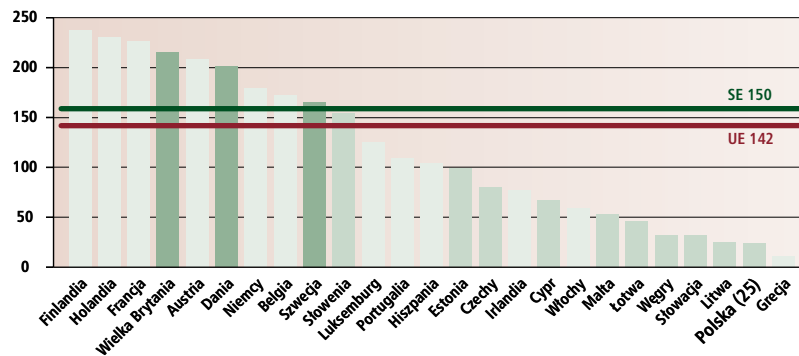
Źródło: dane EBC.

⁷¹ Praktyczne aspekty wykorzystania płatności bezgotówkowych przez wystawców masowych płatności, Szymański (publik. internet.).

Od 1999 r. widać stały wzrost w wykorzystaniu bezgotówkowych instrumentów płatniczych przez 1 mieszkańca, zarówno w strefie euro, jak i w Polsce. W 2004 r. w porównaniu do 2000 r. dwukrotnie wzrosła w Polsce liczba transakcji zrealizowanych tą drogą. W tym samym okresie w strefie euro – tylko o 30%, a w całej Unii Europejskiej o 15%. Z jednej strony, wynika to przede wszystkim z większego nasycenia lepiej rozwiniętych w tym zakresie krajów Unii Europejskiej, z drugiej strony, świadczy o tym, że powoli zbliżamy się do poziomu występującego w pozostałych krajach Unii Europejskiej.

Wykres 18

Liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych na 1 mieszkańca w 2004 r.

Źródło: dane EBC.

4.5. Udział poszczególnych instrumentów bezgotówkowych w obrocie bezgotówkowym

Struktura wykorzystywania poszczególnych bezgotówkowych instrumentów płatniczych w Unii Europejskiej jest zróżnicowana (wykres 19, dotyczący udziału poszczególnych bezgotówkowych instrumentów płatniczych w płatnościach detalicznych). Przyczyniają się do tego m.in. preferencje klientów. Wpływ ma również rozwój krajowych rynków płatniczych, a także różnice w odpowiednich przepisach prawnych występujące w poszczególnych krajach⁷².

W 2004 r. dokonano 65,3 mld transakcji bezgotówkowych w 25 krajach Unii Europejskiej, co stanowi wzrost o 16% w stosunku do poprzedniego roku⁷³. Przelewy stanowiły 30% wszystkich transakcji, płatności przy użyciu kart płatniczych (poza kartami przedpłaconymi, tzw. elektroniczną portmonetką) – 32%, polecenia zapłaty 26%, a czek – 11%⁷⁴. Natomiast pod względem wartości za pomocą polecenia przelewu dokonano w Unii Europejskiej przed rozszerzeniem 87% płatności. Karty były wykorzystywane do płatności niskowartościowych, co stanowiło pod względem wartości poniżej 1% ogółu płatności. Najwięcej transakcji bezgotówkowych dokonano we Francji, Niemczech i Wielkiej Brytanii (dane te uwzględniają również transakcje za pomocą czeków). Widoczne były przy tym odmienne preferencje i przyzwyczajenia wśród klientów⁷⁵.

Płatności kartami płatniczymi w 2004 r. dominowały wśród wszystkich bezgotówkowych instrumentów płatniczych w Danii (60%), Portugalii (60%), Szwecji (59%), Irlandii (48%), Finlandii (47%), Wielkiej Brytanii (44%). Z kolei w Niemczech najczęstsze były polecenia przelewu (42%) i polecenia zapłaty (41%). Polecenie przelewu było bardzo popularne także w Finlandii (46%), Szwecji (31%) i we Włoszech (31%), a polecenie zapłaty – w Hisz-

⁷² *Payments in Europe: Getting it right* (publik. internet.).

⁷³ European Central Bank (marzec 2006): *Blue Book*, str. 26.

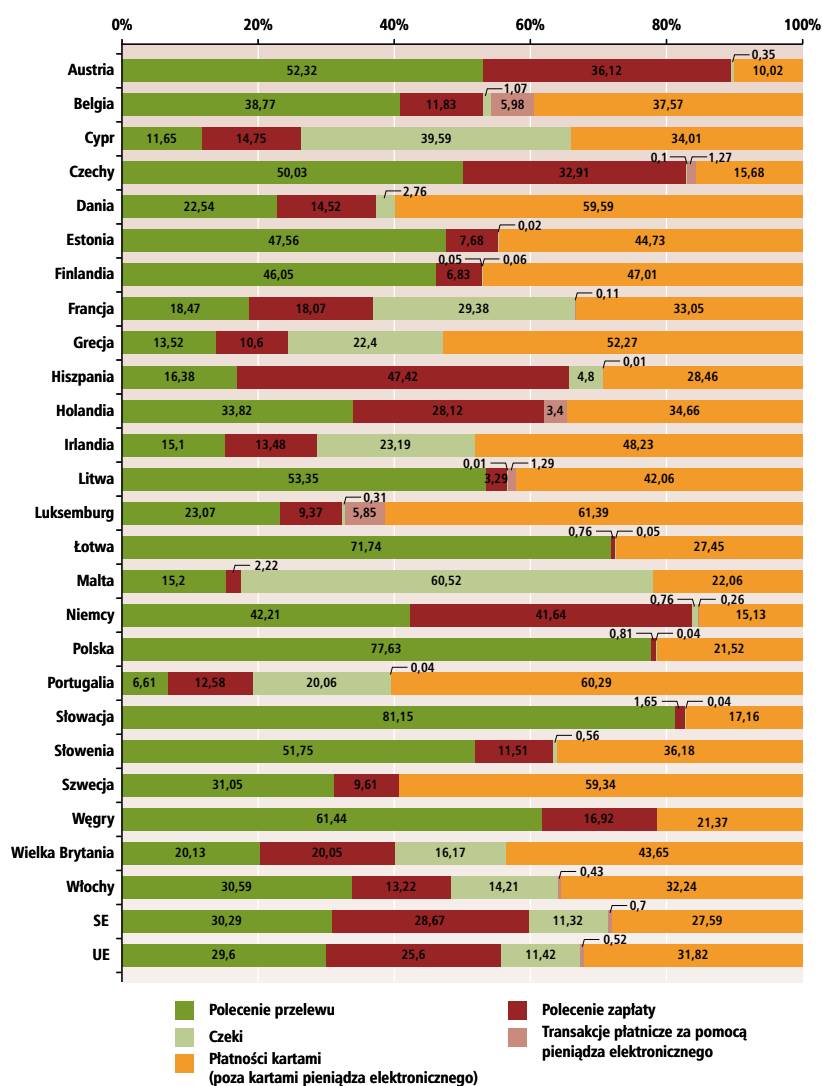
⁷⁴ Tamże, str. 32-33.

⁷⁵ *Payments in Europe: Getting it right* (publik. internet.), str. 5.

panii (47%), a także w Austrii (36%) i Wielkiej Brytanii (20%). Natomiast czeki cieszyły się dużą popularnością przede wszystkim na Malcie (60%), Cyprze (40%), we Francji (29%), Irlandii (23%), Grecji (22%), Portugalii (20%) i w Wielkiej Brytanii (16%)⁷⁶. Jednocześnie w 22 krajach Unii Europejskiej, poza Grecją, Irlandią i Słowenią, częściej wykorzystywano karty debetowe niż karty kredytowe. Jednak karty kredytowe wykorzystywano przy wyższych kwotach niż w przypadku kart debetowych we wszystkich krajach poza Włochami, Cyprzem i Węgrami. Średnia kwota odnośnie do karty debetowej wynosiła 60 EUR, a średnia transakcja za pomocą karty kredytowej – 97 EUR⁷⁷.

Wykres 19

Udział procentowy poszczególnych bezgotówkowych instrumentów płatniczych w transakcjach ogółem w 2004 r.

Źródło: dane EBC.

Przykładowo, w przypadku Francji charakterystyczna jest popularność bezgotówkowych instrumentów płatniczych i odpowiednio niska liczba płatności gotówkowych. Średnio na jedną osobę w 2003 r. przypadało 215 transakcji bezgotówkowych w porównaniu do średniej 140 transakcji w strefie euro i 150 w całej Unii Europejskiej. Liczba transakcji

⁷⁶ European Central Bank (marzec 2006): *Blue Book*, str. 33.

⁷⁷ *Payments in Europe: Getting it right* (publik. internet.), str. 5.

była już znacznie niższa w przypadku Niemiec – 162 i Włoch – 56. Do wysokiej liczby transakcji bezgotówkowych we Francji może przyczyniać się wysoki odsetek (99%) mieszkańców korzystających z usług bankowych. Jest to z kolei wynikiem zmian legislacyjnych i wykonawczych, które wprowadziły obowiązek korzystania z bezgotówkowych instrumentów płatniczych przy niektórych transakcjach, a także wpłynęły na powiększenie sieci placówek instytucji kredytowych⁷⁸.

Tabela 3

Liczba transakcji bezgotówkowych w latach 1999–2004

	Przelewy		Czeki		Karty płatnicze		Polecenie zapłaty		RAZEM
	liczba trans. (tys.)	%	liczba trans. (tys.)	%	liczba trans. (tys.)	%	liczba trans. (tys.)	%	liczba trans. (tys.)
1999	327.627	90,85	6.990	1,94	25.954	7,20	42	0,01	360.613
2000	427.648	87,20	8.057	1,64	54.458	11,10	253	0,05	490.416
2001	511.571	84,29	4.843	0,80	89.556	14,76	960	0,16	606.930
2002	507.100	80,23	2.306	0,36	120.368	19,04	2.257	0,36	632.031
2003	619.790	79,31	1.670	0,21	155.634	19,91	4.430	0,57	781.524
2004	726.610	77,63	400	0,04	201.430	21,52	7.540	0,81	935.980

Źródło: dane NBP.

Tabela 4

Wartość transakcji bezgotówkowych w latach 1999–2004 (w mln zł)

	Przelewy		Czeki		Karty płatnicze		Polecenie zapłaty		RAZEM
	wartość (mln zł)	%	wartość (mln zł)	%	wartość (mln zł)	%	wartość (mln zł)	%	wartość (mln zł)
1999	2.997.402	98,98	25.279	0,83	5.228	0,17	351	0,01	3.028.260
2000	3.816.813	99,17	20.438	0,53	9.741	0,25	1.842	0,05	3.848.834
2001	4.537.830	99,19	20.198	0,44	14.039	0,31	3.042	0,07	4.575.109
2002	4.726.430	99,11	22.646	0,47	16.999	0,36	2.810	0,06	4.768.885
2003	1.833.840	97,98	11.910	0,64	21.066	1,13	4.900	0,26	1.871.716
2004	2.000.960	98,34	720	0,04	26.269	1,29	6.710	0,33	2.034.659

Źródło: dane NBP.

W 2004 r. wykorzystanie przez 1 mieszkańca polecenia przelewu w strefie euro było prawie 2,4-krotnie wyższe niż w Polsce, natomiast dokonywanie płatności za pomocą kart płatniczych było aż 8,5 razy większe. Na rynku polskim wykorzystanie polecenia zapłaty i innych instrumentów bezgotówkowych było ciągle bardzo niskie, natomiast korzystnym zjawiskiem w naszym kraju był niski udział czeków w obrocie bezgotówkowym. W latach 1999–2004 struktura obrotu bezgotówkowego w Polsce uległa pewnym zmianom. Nadal na pierwszym miejscu było polecenie przelewu, jednak jego udział obniżył się z 90,9% w 1999 r. do 77,6% w 2004 r. Mimo to polecenie przelewu dominuje pod względem wartości dokonywanych transakcji – 98,3% wartości transakcji w 2004 r. Natomiast udział płatności dokonywanych przy użyciu kart płatniczych wzrósł w 2004 r. trzykrotnie w porównaniu do 1999 r. Z kolei w 2004 r. w stosunku do 2002 r. widoczny był 2,25 razy większy udział polecenia zapłaty w obrocie bezgotówkowym. Jest to bardzo pozytywna tendencja, związana z realizacją tzw. płatności masowych. Należy jednak zaznaczyć, że tak wysoka dynamika jest spowodowana „startem” z rekordowo niskiego poziomu, zwłaszcza w porównaniu do innych krajów.

⁷⁸ Means and payment and settlement systems used in France (publik. internet.).

4.6. Relacje pomiędzy poziomem dochodu a transakcjami bezgotówkowymi

Poniżej zostały przedstawione relacje zachodzące pomiędzy liczbą transakcji bezgotówkowych przypadających na 1 mieszkańca a poziomem dochodu według parytetu siły nabywczej na 1 mieszkańca w poszczególnych krajach Unii Europejskiej.

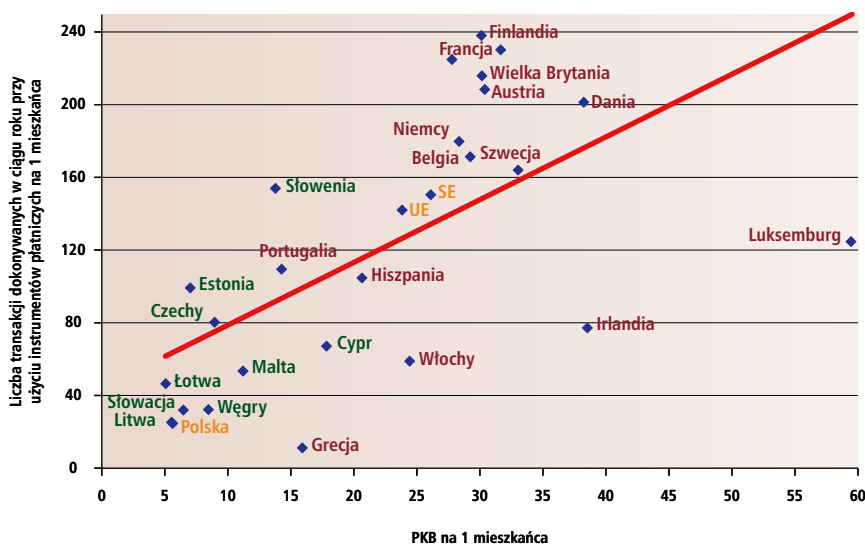
Pod względem relacji zachodzących pomiędzy PKB według parytetu siły nabywczej na 1 mieszkańca (w USD) w 2004 r. a liczbą transakcji bezgotówkowych przypadających na 1 mieszkańca widoczna jest wyraźna różnica pomiędzy dotychczasowymi krajami Unii Europejskiej a jej nowymi członkami. Nowe kraje członkowskie charakteryzują się zarówno niskim poziomem dochodu, jak i małą liczbą transakcji bezgotówkowych przypadających na 1 mieszkańca. Wyjątek wśród tych krajów stanowiły Słowenia i Cypr. Natomiast w przypadku Finlandii, Holandii, Francji, Wielkiej Brytanii, Austrii, a następnie także Danii, Niemiec, Belgii i Szwecji widać bardzo wysoki poziom transakcji bezgotówkowych na 1 mieszkańca, znacznie przewyższający średni poziom w strefie euro.

Poza nielicznymi wyjątkami, widoczny jest związek pomiędzy dochodem a liczbą dokonywanych transakcji bezgotówkowych, tzn. w krajach o wyższym poziomie dochodu jest więcej ww. transakcji. Można również stwierdzić, że większa liczba transakcji bezgotówkowych przyczynia się do ograniczania szarej strefy i zwiększa indywidualne wydatki konsumpcyjne (w przypadku kart płatniczych). Tym samym przyczynia się do wzrostu PKB nawet o kilka procent, jednocześnie obniżając koszty związane z obrotem gotówkowym⁷⁹.

Z kolei karty płatnicze ułatwiają klientowi dostęp do środków na koncie. Przede wszystkim jednak umożliwiają zaciąganie szybkich kredytów, co przyczynia się do zwiększenia konsumpcji. Według niektórych badań, wzrost liczby i wartości płatności z udziałem kart mógłby przyczynić się do dodatkowego, łącznego, krótkookresowego zwiększenia poziomu wydatków konsumpcyjnych rzędu 1,5 mld USD – przy założeniu wzrostu o 10% w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, w tym w Czechach, Polsce i Słowacji. Dodatkowe wydatki konsumpcyjne wpłynęłyby na 0,5% wzrost PKB w Europie Środkowo-Wschodniej, a więc o 1,7 mld USD⁸⁰.

Wykres 20

Relacje pomiędzy liczbą transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych na 1 mieszkańca w stosunku do PKB na 1 mieszkańca w 2004 r.

Źródło: dane EBC

⁷⁹ Karty płatnicze stymulują wzrost gospodarczy, Karol Żwiruk (publik. internet.).

⁸⁰ Płatności kartowe zwiększają PKB, „Gazeta Prawna”, 09.12.2004.

5

Podsumowanie

Na tle krajów Unii Europejskiej Polska ma bardzo dobrze rozwiniętą infrastrukturę systemu płatniczego. Posiadanie i szeroki dostęp do dwóch systemów RTGS oraz dwóch w pełni elektronicznych systemów do rozliczeń detalicznych w walucie krajowej i w euro, a także jeden z najszybszych cykli rozliczeniowych w przypadku izby rozliczeniowej wpływają na wysoką pozycję Polski pod tym względem w stosunku do pozostałych krajów Unii Europejskiej.

Jednak od strony klienta, czyli podstawowego użytkownika tej infrastruktury, widać, że jej wykorzystanie jest niewystarczające i wymaga dalszego, stałego rozwoju. Dotyczy to przede wszystkim liczby rachunków bankowych przypadających na 1 mieszkańca, stanowiącej podstawę wykorzystywania wszystkich instrumentów bezgotówkowych. Polski wskaźnik „urachunkowienia”, czyli 0,58 rachunku na osobę, pomimo dużej dynamiki wzrostu, zwłaszcza w ostatnim okresie, należy do jednego z najniższych w Europie.

Wolny jest także rozwój obrotu bezgotówkowego, co potwierdza małą aktywność krajowych posiadaczy rachunków bankowych. Często jedyną ich operacją bezgotówkową jest wpływ środków od pracodawcy, następnie środki te są wypłacane i wykorzystywane wyłącznie transakcji gotówkowych. Co prawda widać znaczny wzrost udziału transakcji bezgotówkowych, jednak w strukturze tego rodzaju obrotu nadal dominują bardziej tradycyjne formy, w tym polecenie przelewu. Małe jest też ciągle – na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej – wykorzystywanie kart płatniczych oraz liczba i wartość wykonywanych tym instrumentem transakcji, choć widać w tym zakresie powolną i stałą poprawę.

Przedstawione w materiale trendy dotyczące rozwoju poszczególnych form rozliczeń pieniężnych wskazują, że Polska zbliża się do osiągnięcia średniej unijnej pod względem niektórych wskaźników. Szybszy wzrost jest zauważalny w liczbie akceptantów, liczbie transakcji dokonywanych kartami płatniczymi, a także liczbie poleceń zapłaty, instrumentem stworzonym dla realizacji tzw. transakcji masowych. Świadczy to o pozytywnym kierunku rozwoju krajowego systemu płatniczego.

Należy jednak podkreślić, że w celu dalszego rozwoju usług płatniczych, konieczne są działania zmierzające przede wszystkim do zmiany mentalności klientów pod względem wykorzystywania bezgotówkowych instrumentów płatniczych. W związku z tym potrzebne jest nie tylko zwiększenie dostępności usług płatniczych, ale także dotarcie z nimi do potencjalnych klientów poprzez zapewnienie właściwej informacji m.in. o możliwościach dokonywania płatności i odpowiednią promocję poszczególnych instrumentów bezgotówkowych.

6

Bibliografia

Publikacje i materiały

1. ECB (marzec 2006): *Blue Book. Payment and Securities Settlement Systems in the European Union and in the Acceding Countries. Addendum Incorporating 2004 Data.*
2. *Ewolucja kart jako środka płatniczego w Hiszpanii (1996-2004).*
3. Janowicz R. (2004): *Ocena dotychczasowego rozwoju rynku kart płatniczych w Polsce.* NBP „Materiały i Studia”, Zeszyt nr 177.
4. NBP: *Informacja o rozliczeniach pieniężnych i rozrachunkach międzybankowych w IV kwartale 2005.* www.nbportal.pl.
5. *Study of the impact of regulation 2560/2001 on bank charges for national payments for the European Commission,* Retail Banking Research Ltd., wrzesień 2005.
6. *STUDY: Turkish market soars in payment cards,* 29 August 2005.
7. *Turkish market soars, according to latest payment cards research.* Retail Banking Research “Payment Cards Western Europe 2006”.
8. *World Retail Banking Report,* Capgemini, 2005.

Artykuły prasowe

1. Bankowcy oczekują wzrostu liczby kont, „Mentor”, 21.10.2005.
2. Bankowość internetowa kosztuje, e-Gospodarka.pl, 12.07.2005 r.
3. Karty: to był dobry r., 20.01.2005, www.nbportal.pl, „Rzeczpospolita”
4. Mali boją się terminali, Bez gotówki tylko w dużych miastach, „Rzeczpospolita”, 04.10.2005.
5. Miliony plastikowych pieniędzy w portfelach, Kredytowe zdobywają rynek, „Rzeczpospolita”, 07.12.2005.
6. Nawet oszust może być pośrednikiem, Jak radzić sobie z agencjami pośredniczącymi w płaceniu rachunków, „Rzeczpospolita”, 21.11.2005.
7. Płatności kartowe zwiększają PKB, „Gazeta Prawna”, 09.12.2004, http://www.open.pl/of/index.jsp?place=Lead17&news_cat_id=65&news_id=1427&layout=10&page=text.
8. Polskie banki daleko za Europą, Money.pl, 30.09.2003 r.
9. Przybywa zwolenników Internetu, Rachunków jest już prawie 16 milionów, „Rzeczpospolita”, 19.07.2005.
10. Rynek kart płatniczych w Polsce. Kraków, 2004, CEM Instytut Badań Rynku i Opinii Publicznej, na podstawie: M. Jedliński, Więcej na kredyt, „Gazeta Bankowa”, 23.09.2004.
11. Rynek kart w największych krajach UE, Karol Żwiruk bankier.pl, <http://www.kartyonline.pl/artyp.php?id=84,2004-03-02>.

12. Sklepy nie chcą dyktatu banków, W pierwszym półroczu handlowcy zapłacili instytucjom finansowym ponad 220 milion zł prowizji, „Rzeczpospolita”, 12.09.2005.
13. Taniej się dogadać, niż kupować; Przybywa maszyn depozytowych, „Rzeczpospolita”, 22.01.2005.
14. Terminale z jednym „ale”, Moda na karty, „Rzeczpospolita”, 21.09.2004.
15. Znaleźć bankomat wciąż trudno, Mamy już ponad 15 milionów kart płatniczych, Płatności bezgotówkowe, „Rzeczpospolita”, 16.12.2004.

Publikacje internetowe

1. €40 credit card stamp duty stays, <http://archives.tcm.ie/irishexaminer/2005/11/21/story562288225.asp>, 21.11.2005.
2. Cash Machines in the UK, http://www.apacs.org.uk/resources_publications/cash_machine_facts_and_figures.html
3. Cashing in on credit, <http://www.praguepost.com/P03/2004/BF/1104/banking1.php>, 04.11.04.
4. Changes in the number of bank branches in Europe, http://efma.com/infos_hot.php?id=1-2RLSP, wrzesień 2004.
5. Eastern Europe card usage figures, Visa card spending up 54% in Czech Republic, <http://66.249.93.104/search?q=cache:5bS1749dAXsJ:www.cardworldonline.com/members/archive/october2004news.htm+%22payment+cards+per+capita%22&hl=pl>, 2004-10-08.
6. How German Consumers Use Banking Channels, 07.09.2005, <http://www.forrester.com/Research/Document/Excerpt/0,7211,37577,00.html>
7. How Swedish Consumers Use Banking Channels, 09.09.2005, <http://www.forrester.com/Research/Document/Excerpt/0,7211,37581,00.html>
8. How UK Consumers Use Banking Channels, 26.08.2005, <http://www.forrester.com/Research/Document/Excerpt/0,7211,37575,00.html>
9. Karty płatnicze stymulują wzrost gospodarczy, Karol Żwiruk, <http://www.kartyonline.net/artyp.php?id=19>.
10. Karty płatnicze w Niemczech, Karol Żwiruk, www.kartyonline.com.pl, 2005-01-05.
11. Karty płatnicze, Liczba transakcji dokonanych poszczególnymi typami kart w kolejnych kwartałach – od 1998r. oraz Wartość transakcji dokonanych poszczególnymi typami kart w kolejnych kwartałach – od 1998 r., www.nbp.pl.
12. Karty płatnicze, Wartość transakcji dokonanych poszczególnymi typami kart w kolejnych kwartałach – od 1998 r., www.nbp.pl.
13. Means and payment and settlement systems used in France, http://www.banque-france.fr/gb/sys_mone_fin/caract/caract.htm.
14. Payment Cards in Germany 2005, Datamonitor, www.datamonitor.com/financial, grudzień 2005.
15. Payment Cards in Spain 2005, 19 January 2006, <http://www.datamonitor.com/~bef30fd01bd943aa8becbcf071036bc6~/industries/research/?pid=BFF50407>
16. Payments in Europe: Getting it right, EU Monitor, Deutsche Bank Research, 29.08.2005, str. 5, http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD0000000000191004.pdf#/pdf

17. Plastic cards in the UK and how we used them in 2004,
http://www.apacs.org.uk/resources_publications/card_facts_and_figures.html
18. Podatek od kart płatniczych, Karol Żwiruk kartyonline.pl,
<http://www.kartyonline.pl/ciek.php?id=26,2004-06-14>.
19. Praktyczne aspekty wykorzystania płatności bezgotówkowych przez wystawców masowych płatności, Michał Szymański, Krajowa Izba Rozliczeniowa SA, 30 maja 2006 r.,
<http://www.kir.com.pl/aktualnosci.nsf/e4b4521fa74f550dc12568ce002cbadf/f6f93208a2be61c7c125717e0047ca2e?OpenDocument>.
20. Retail Payments in Denmark,
[http://www.nationalbanken.dk/DNUK/Publications.nsf/89fd431fb535b111c12570d6004e29de/1e8fec8f259e61ffc125706c003d4409/\\$FILE/kap08.html](http://www.nationalbanken.dk/DNUK/Publications.nsf/89fd431fb535b111c12570d6004e29de/1e8fec8f259e61ffc125706c003d4409/$FILE/kap08.html)
21. Spain's Evolving Banking Channels, 31.03.2003,
<http://www.forrester.com/ER/Research/Brief/Excerpt/0,1317,16574,00.html>
22. Sweden's Evolving Banking Channels, 07.04.2003,
<http://www.forrester.com/ER/Research/Brief/Excerpt/0,1317,16660,00.html>
23. Sytuacja finansowa banków – I kwartał 2005 r., GINB, www.nbp.pl.
24. The Germany's Evolving Banking Channels, 28.03.2003,
<http://www.forrester.com/ER/Research/Brief/Excerpt/0,1317,16575,00.html>

